

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

46027, м. Тернопіль, вул. Кривоноса 2,

*Тернопольский национальный педагогический
университет имени Владимира Гнатюка,*

46027, г. Тернополь, ул. Кривоноса 2,

Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University

46027, Ternopil, str. Krivonosy 2

РОЛЬ ФАХІВЦЯ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАД

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Кожен індивід, проживаючи в умовах територіальної громади, хоче відчувати себе частинкою цієї громади, брати участь в її розвитку. Для цього сама громада має стати безпечним, фасилітуючим середовищем, в якому кожен житель відчуватиме толерантне ставлення, турботу, захист, можливість для саморозвитку та самовираження. Безперечно, частково відповідальними за створення такого середовища є фахівці із соціальної роботи. Через роботу в територіальній громаді вони можуть впливати на організацію та розвиток самої громади; працювати з метою соціального захисту як окремих індивідів, так і груп, які перебувають в складних життєвих обставинах задля надання їм необхідної соціальної допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що організація громади для фахівця із соціальної роботи є домінуючою сферою діяльності в умовах територіальної громади. Саме від правильної організації, тобто вивчення потреб громади та їх задоволення, залежить процес інтеграції фахівця в саму громаду та ефективність його подальшої діяльності в плані розвитку громади та реалізації програм із соціального захисту населення. Підтвердженням цього є наукові напрацювання відомих зарубіжних дослідників (З. Крамер, С. Макнейл, М. Росс, Х. Сідікві, р. Скінмор, М. Шакіл та інші), які стверджували, що саме організації громад є діяльністю, процесом чи методом в ході реалізації якого громада, під керівництвом кваліфікованого фахівця із соціальної роботи, визначає свої потреби і цілі, структурує їх за пріоритетністю, розвивається і працює на їх реалізацію, залучає ресурси (як внутрішні, так і зовнішні), розширює і розвиває співробітництво, виробляє спільні підходи і практики роботи в громаді [1; 2; 3; 4; 5; 6].

Метою статті є висвітлення особливостей застосування організації громади як методу со-

ціальної роботи та характеристика ролей фахівця із соціальної роботи у зазначеному процесі.

Виклад основного матеріалу. Організація громад існує як метод та як процес. Організація громад як процес передбачає діяльність направлену на задоволення потреб громади та інтеграцію в громаду. На думку Марей Рос, організація громади – це процес, в якому громада сама ідентифікує, визначає свої потреби, проблеми та бере активну участь у прийнятті рішень і при цьому розвиває кооперативні зв'язки і практики [4].

Як метод організація громад передбачає розробку і реалізацію різноманітних соціальних програм, які мають систематичну дію / ефект, і направлені на вирішення проблем громади через інтервенцію в громаду. Водночас зазначений метод охоплює цілий ряд заходів на рівні громади, спрямованих на досягнення бажаного покращення соціального добробуту як окремих осіб, груп, так і громади в цілому із урахуванням потреб та ресурсів самої громади.

Як метод соціальної роботи в громаді організація громади може бути зреалізованим як на рівні індивіда, так і на рівні групи людей, цілої громади через їх безпосереднє залучення, безпосередню участь у вирішенні їхніх проблем. Зазначений метод може також застосовуватись з метою розширення можливостей і саморозвитку членів громади та всієї громади в цілому. Тому, можна стверджувати, що організація громади є водночас мікро- та макрометодом соціальної роботи. Мікрорівень методу визначається завдяки можливості його застосування на рівні індивіда та на рівні груп, що існують в громаді. При цьому передбачається залучення невеликої кількості членів громади. Про макрорівень самого методу можна говорити тоді, коли його застосовують для організації соціальної роботи на рівні всієї територіальної громади, регіону, держави і, навіть, на міжнародному рівні. На відміну від «введення випадку» (casework), який реалізується тільки на рівні індивіда та методу групової роботи, який діє на

рівні групи і обмежується невеликою кількістю членів групи, зазначений метод соціальної роботи може бути застосованим у соціальній роботі з великою кількістю осіб і є необмеженим у часі. Водночас організація громади є комплексним методом соціальної роботи, який може включати метод групової роботи та метод введення випадку як індивідуальний метод соціальної роботи [2].

Як первинний метод соціальної роботи організація громади передбачає об'єднання зусиль як окремих індивідів, так і представників цільових груп і самих груп задля визначення основних проблем і задоволення потреб громади через мобілізацію необхідних ресурсів. Багато соціальних проблем таких, як соціальна несправедливість, безробіття, насильство, експлуатація, торгівля людьми, бідність, незаконний обіг наркотиків, незаконний продаж алкоголю і тютюну неповнолітнім тощо можуть бути вирішені завдяки застосуванню цього методу.

Проте організація громади як метод соціальної роботи водночас може бути і процесом, який включає три основні етапи роботи:

1) вивчення проблеми (передбачає збір інформації про проблему);

2) діагностика проблеми (на основі зібраної інформації виокремлюються основні проблеми, здійснюється їхня оцінка і вибудовується пріоритетність);

3) вирішення проблеми (вироблення механізму вирішення проблеми, що базується на зібраній інформації, діагностиці та практиці).

У науковій літературі часто процес застосування методу організація громади асоціюють із медициною, роботою лікарів, специфіка діяльності яких передбачає збір інформації про захворювання пацієнта, діагностику, встановлення діагнозу та призначення лікування.

Історично метод організації громад застосовують з метою:

- задоволення потреб громади, вироблення і забезпечення взаємозв'язку між потребами і ресурсами в громаді;

- надання допомоги особам, які перебувають в складних життєвих обставинах самостійно вирішувати свої проблеми; визначення особистісних цілей громадян та пошуку шляхів для їх реалізації; розвитку, зміцнення і підтримки участі окремих індивідів у житті громади; організації взаємодії між членами громади та між громадами;

- внесення змін в суспільні та групові відносини, розподіл влади та процес прийняття рішень;

- консолідації зусиль задля ефективного розподілу наявних ресурсів та залучення нових у процесі вирішення проблем громади [6].

Для реалізації визначеного методу фахівець із соціальної роботи в громаді має, в першу чергу, володіти інформацією щодо структури самої громади. Крім цього, окрім самих знань про громаду, фахівець має володіти особливими знаннями і навичками з організації і підтримки взаємовідносин із членами громади; організації професійного навчання членів громади, застосування індивідуальних та групових методів роботи з ними; написання та реалізації програм і проектів, спрямованих на вирішення проблем громади; діагностики і вирішення особистісних проблем жителів громади та проблем громади; постановки цілей та побудови плану для їх досягнення; надання консультацій членам громади щодо прийняття самостійного рішення при цілепокладанні, залучення і пошуку необхідних ресурсів та мотивації членів громади на шляху досягнення цілей; розуміти концепцію організації і розвитку громади [7]; надавати соціальні послуги населенню в комплексі та цілісно [8].

Аналіз навчальних планів підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи освітніх рівнів «бакалавр» і «магістр» та навчальних програм дисциплін Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка свідчить, що оволодіти відповідними знаннями та сформувати відповідні вміння і навички майбутніх фахівців із соціальної роботи зможе в процесі вивчення курсів: «Соціальна робота в громаді», «Соціальне консультування», «Соціальне проектування», «Соціальне управління», «Сучасні модулі надання соціальних послуг», «Право соціального забезпечення» та «Супервізія в соціальній роботі».

Фахівець із соціальної роботи, окрім кваліфікованих знань, вмінь і навичок, має проявляти бажання бути членом громади, налагоджувати взаємодію в межах громади. У процесі застосування методу організації громади фахівці, на нашу думку, виконують п'ять основних ролей: вчителя, каталізатора, фасилітатора, медіатора і організатора.

Роль вчителя для фахівця із соціальної роботи передбачає діяльність, спрямовану на розвиток самої громади через формування лідерських якостей у членів громади; нарощення потенціалу у членів громади. Фахівець із соціальної роботи в громаді у ролі вчителя забезпечує передачу громаді необхідної інформації, знань, що допоможе їй членам розвивати відповідні вміння і навички, спрямовані на розвиток їх та громади, використання наявних і пошук необхідних ресурсів; консультувати їх у разі необхідності щодо виховання дітей та догляду за ними, налагодження ефективної комунікації; профілакувати хвороби, що передаються

статевим шляхом, злочинність, вживання психоактивних речовин тощо; сформувані вміння до самообслуговування людей із особливими потребами, навички із попередження і розв'язання конфліктів, ухвалення правильних рішень; навчити індивіда пристосовуватися до змінних соціальних умов, долати кризові, стресові ситуації самостійно.

Фахівець із соціальної роботи виконує роль каталізатора, людини, яка стимулює інших до дії. При реалізації методу організації громади фахівець діагностує проблеми громади, взаємодіє з членами громади задля визначення їх важливості, намагається об'єднати людей у групи для вирішення домінуючих проблем, працює разом з ними над їх вирішенням, пошуком та залучення ресурсів, заохочує їх до діяльності.

Виконуючи роль фасилітатора, фахівець із соціальної роботи заохочує членів громади до саморозвитку та розвитку громади, підбадьорює та заохочує їх до дій. Фахівець у ролі фасилітатора об'єднує членів громади задля впровадження змін через налагодження комунікації; є лідером групи, команди і забезпечує ефективну командну взаємодію між усіма членами групи (групи взаємодопомоги, освітні групи, терапевтичні групи, фокус-групи), команди задля отримання якісних соціальних послуг.

Четверту роль, яку виконує фахівець із соціальної роботи при застосуванні методу організації громади – це роль медіатора, людини, яка є зв'язковим між соціальними службами, які надають соціальні послуги та членами громади, які є споживачами цих послуг.

Фахівець із соціальної роботи у ролі медіатора також бере активну участь у вирішенні конфліктів, налагодженні взаємодії між опонентами; допомагає окремим особам, групам побачити свої відмінності, розбіжності та виробити спільний план дій на розвиток їх і громади в цілому. Медіатор може діяти на рівні індивідів, груп та громади; має забезпечити

доступ до інформації, надати необхідні знання.

Фахівець із соціальної роботи в громаді залучений до організації громади, що включає економічний, політичний, соціальний розвиток, розвиток громади як єдиного організму. На початковому етапі своєї роботи із членами громади фахівець із соціальної роботи приміряє на себе роль організатора в плані: надання допомоги у створенні мікрогруп, об'єднань, які виступлять його однодумцями і підтримують його у реалізації планів і програм на рівні громади; ініціювання та організації зустрічей, залучення влади, налагодження контактів як в межах громади так і ззовні, пошуку ресурсів з метою популяризації своєї діяльності та реалізації розроблених програм і проектів, спрямованих на розвиток громади.

Проте, які свідчить аналіз практики та організації діяльності фахівця із соціальної роботи в громаді, не має такого випадку, коли б фахівець виконував тільки одну роль. Як правило, його діяльність передбачає комбінування декількох ролей. Сама комбінація буде відрізнятися залежно від посадових обов'язків, якими наділений фахівець, від функцій, які він реалізує в громаді, та від досвіду роботи у довіреній йому сфері соціальної роботи.

Висновки. Можна стверджувати, що метод організації громад є первинним методом соціальної роботи в громаді. Проте для реалізації зазначеного методу фахівець має володіти відповідними знаннями і мати сформовані вміння і навички з теорії і практики організації громад, її структури та управління нею. Фахівець із соціальної роботи при реалізації методу організації громад приміряє різноманітний рольовий репертуар, проте домінуючими є п'ять основних ролей: вчителя, фасилітатора, каталізатора, медіатора і організатора. Безперечно, подальших розвідок у зазначеному напрямі потребує дослідження готовності випускників спеціальності «Соціальна робота» до роботи в громаді з реалізації визначеного методу.

Література

1. McNeil C. F. Community Organization for Social Welfare / C. F. McNeil. – American Association of Social Workers, Inc., 1951.
2. Mohd Shakil. Social Work with Community Organization: A Method of Community Development / Shakil Mohd. – Journal for Studies in Management and Planning. – Volume 01 Issue 04 May 2015. – P. 196-204.
3. Ralph M. Kramer. Readings in Community Organization Practice / Kramer Ralph M., Specht Harry. – Prentice Hall College Div., 1983. – 444 p.
4. Ross Murray G. Community Organisation: theory, principles, and practice / G. Murray Ross. – Harper and Row Publishers, New York, 1967. – 295 p.
5. Siddiqui H. Y. Working with Communities: An Introduction to Community Work / H. Y. Siddiqui. – Hira Publications, New Delhi. – 1997. – 304 p.
6. Skidmore R. A. Introduction to Social Work / R. A. Skidmore, M. G. Thackeray, O. W. Farley, L. L. Smith, S. W. Boyle. – 8th ed. – Boston: Allyn and Bacon. – 2000. – 404 p.
7. Misra P.D. Social Work: Philosophy and Methods / P.D. Misra. – New Delhi: Inter-India Publications. – 1994.
8. Bhattacharya S. Social Work: An Integrated Approach / S. Bhattacharya. – New Delhi: Deep & Deep Publications Pvt. Ltd. – 2012. – 544 p.

Слозанська Г. І. Роль фахівця із соціальної роботи в процесі реалізації методу організації громад.

Організація громади для фахівця із соціальної роботи є домінуючою сферою діяльності в територіальній громаді. Від правильної організації, вивчення потреб громади залежить процес інтеграції фахівця в громаду, ефективність його діяльності з розвитку громади. Організацію громади розглядають як процес і метод.

Як процес організація громад передбачає діяльність спрямовану на задоволення потреб громади та інтеграцію в громаду, що включає вивчення, діагностику та вирішення проблеми.

Як метод організація громад передбачає розробку і реалізацію різноманітних соціальних програм, які мають систематичну дію і направлені на вирішення проблем громади через інтервенцію в громаду. Як метод організацію громад застосовують з метою задоволення потреб громади, вироблення і забезпечення взаємозв'язку між потребами і ресурсами в громаді; розвитку, зміцнення і підтримки участі індивідів у житті громади; організації взаємодії між членами громади та між громадами; внесення змін в суспільні і групові відносини, процес прийняття рішень тощо.

Для реалізації визначеного методу фахівець з соціальної роботи в громаді має володіти необхідними знаннями, вміннями та навичками щодо структури, організації самої громади та системи надання соціальних послуг населенню.

До основних ролей, які фахівці із соціальної роботи виконують у процесі застосування методу організації громади, відносять ролі вчителя, каталізатора, фасилітатора, медіатора і організатора.

Слозанська Г. И. Роль социального работника в процессе реализации метода организации общин.

Организация общества для социального работника является доминирующей сферой деятельности в территориальной общине. От правильной организации, изучения потребностей общества зависит процесс интеграции специалиста в общину, эффективность его деятельности по развитию общины. Организация общин является процессом и методом.

Как процесс организация общин предусматривает деятельность, направленную на удовлетворение потребностей общества и интеграции в общество и включает изучение, диагностику и решение проблемы.

Как метод организация общин предусматривает разработку и реализацию различных социальных программ, которые имеют систематическое действие и направлены на решение проблем общества через интервенцию в общество. Как метод организации общин применяют с целью удовлетворения потребностей общества, выработки и обеспечения взаимосвязи между потребностями и ресурсами в обществе; развития, укрепления и поддержки участия индивидов в жизни общества; организации взаимодействия между членами общины и между общинами; внесении изменений в общественные и групповые отношения, распределение власти, процесс принятия решений.

Для реализации определенного метода социальный работник в общине должен обладать необходимыми знаниями, умениями и навыками по структуре, организации самой общины и системы предоставления социальных услуг населению.

К основным ролям, которые социальные работники выполняют в процессе применения метода организации общества, относят роли учителя, каталізатора, фасилітатора, медіатора и організатора.

Slozanska H. I. The role of social worker in community organizing.

Community organizing for social workers is dominant sphere of activity. From the proper organization of the community, studying its needs depend social worker integration to the community and the effectiveness of his work. Community organizing supposed to be a process and a method. As the process it involves activities aimed at meeting of the community needs and integration into the community that include studying, diagnose and problem solution.

As a method community organizing includes the development and implementation of various social programs that have a systematic action and are aimed at solving community problems through intervention. As a method it is used to develop and ensure the relationship between needs and resources in the community; provide assistance to people who are in difficult circumstances; determine citizens' goals and find ways to realize them; develop, strength and support the participation of individuals in the community; organize interaction between community members and between communities; change social and group relations, power-sharing and decision-making; consolidate efforts for the effective distribution of available resources and in attract new ones.

To implement the defined method in the community social worker should have the necessary knowledge, abilities and skills about structure of the community and the system of social services. The main roles of social workers in realizing of the method of community organizing are teacher, catalyst, facilitator, mediator and organizer.